

Дубравка Стајић
Институт за политичке студије

**Приказ књиге: Драган Марковић:
ДЕМОКРАТИЈА И ПАРТОКРАТИЈА, Београд,
Институт за политичке студије, 2009, стр. 140.**

Број књига из области друштвених наука и научне публицистике које су у нас објављене последњих година, а у наслову садрже појам „демократија“ толико је велики да читалац с правом може да се запита какав је значај још једне књиге која у наслову има овај појам. Потребан је већи степен научне критичности у одабиру, јавном представљању и коментарима ове врсте литературе. Невелика књига Драгана Марковића под насловом „Демократија и партократија“ садржи специфичан мултидисциплинаран приступ, који заслужује пажњу не само уже стручне јавности, већ ширу друштвену перцепцију. Наиме, аутор је економиста који се годинама бави питањима слобода и права грађана, и то у основној локалној заједници, као што је локална самоуправа, питањима задругарства као усклађеног принципа имовинске солидарности и демократског одлучивања о комуналним, социјалним и другим питањима грађана. Мултидисциплинарним економско-политиколошким приступом Драган Марковић разоткрива повезаност новца, политичког поретка и политичке моћи. Отуђивање права грађана да одлучују о животно важним питањима јавне сфере није нестало са социјализмом. Напротив, оно је добило другачије облике, у складу са глобалним кретањем капитала и његовим одлучујућим утицајем на реалне институције, реалну политику влада појединачних држава и реалне политичке процесе транзиције ка моделу вишестраначја. У три поглавља монографије аутор анализира и оцењује стање

демократије у свету и у нашем друштву, деценију после демократских промена.

У уводу књиге Марковић истиче различите дефиниције појма „демократија“. Пракса 20. века показала је да је ова реч највише злоупотребљавана, са различитим политичким, демагошким и идеолошким мотивима. Ако се упореде енциклопедијске одреднице демократије, које Марковић пажљиво анализира, међу њима је и одредница демократије „оно што претпоставља стварно учешће већине људи у одлучивању о властитој судбини и доношењу одлука од општег значаја“. У пракси сложених, постмодерних друштава то није тако, изузев одлучивања грађана на локалном нивоу. Сложеност и унутрашња противуречност многих права и слобода која се, у нормативном па и у практичном смислу укључују, учинили су непосредну демократију неостваривим моделом власти, док је представничка чврсто, вишеструким везама условљена владавином капитала, често не домаћег, или утицајем мултинационалних компанија. Међутим, и у најформалнијем облику, власт није могућа без народа, како аутор истиче: „Али никаква власт није могућа без народа, нити је могућа апсолутна владавина народа, јер је народ и објекат и субјекат сваке владавине, само што мањина може владати већином или већина мањином“ (стр. 8).

Суштина односа снага није у броју лица са бирачким правом – то питање је разрешено у већини земаља пре Другог светског рата уставом гарантованим правом гласа за сва пунолетна лица (изузети су таксативно предвиђени законом), већ у квалитативним односима израженим у односу посланика у парламенту према својим партијама. Принцип *императивног мандата* везује посланика за одлуке страначких руководстава, што је пракса и у српској скупштини. Ту престаје чак и посредни утицај грађана који су већ припадници хетерогених група (старост, пол, економско-социјални статус). Аутор подсећа на оцену Слободана Јовановића да нове политичке идеје *нужно морају да настану* од стране људи који нису чланови политичких партија, „незаражених партијским егоизмом“, како се изразио Јовановић. Треба се подсетити да је ово мишљење изнето пре осамдесет година, давно пре социјалистичке револуције и једнопартијског политичког система, који се сада оцењује као систем једноумља. Марковић у првом и другом поглављу књиге наводи препреке за развој политичког плурализма. Он се бави једним занемареним питањем – утицајем *својинских одно-*

са на модел демократије у конкретном друштву. Истиче да постоји директна условљеност облика својине и демократског уређења друштва. Концентрација власништва условила је олигархијски тип владавине, што се исказало не само у феудалним предмодерним друштвима, већ у друштвима буржоаског уређења, са свим институцијама и слободама која гарантују устава. Марковић истиче једну правилност која се понавља кроз цео 19. и 20. век, а то је одлучујући утицај крупног капитала. Финансијски и индустријски картели освојили су политички простор тиме што су парламентарне странке прихватиле искључиво интересе, вредности и циљеве крупног капитала, док је мали предузетник (трговац, пољопривредник, занатлија) ускраћен у парламентарном заступању својих интереса. Изузетак су земље светске привредне периферије.

Драган Марковић луцидно идентификује слабе тачке модерне демократије: огромна сложеност савремених друштава, насиље и тероризам врше огроман притисак на организоване институције, а истовремено политичари су све мање одговорни. Противтежа томе, по аутору је дисперзија својине, тиме и моћи и власти. Ова идеја, утемељена у теорији и традицији задружне својине, није нова ни у Србији нити у свету: Русија, Италија, Француска имале су теоретичаре и праксу колективног (задружног) власништва. Сада се ова идеја обнавља у функцији противтеже неразумљивим и ирационалним политичким одлукама. У пракси, отвара се питање да ли је таква каузалност реални основ изражавања интереса грађана. Ако се држава сагледава као *фискус*, односно само као носилац фискалних овлашћења, оваква размишљања су реална и утемељена: „Сукоб интереса проистиче отуда што се државна управа одржава на принудном фискалном захватању, а изворна самоуправа на добровољном демократском удруживању ограничених средстава грађана, чија се издвајања међусобно сукобљавају јер што су већи порези мање су могућности за самодоприносе, и обрнуто. Самодопринос је, наиме, незаменаива економска основа изворне самоуправе јер само слободно удруженим средствима грађани могу слободно и располагати. Искуство показује да се самодоприноси уредније плаћају него фискалне дажбине, а одлуке о коришћењу добровољно сакупљених средстава, углавном се добровољно и спроводе“ (стр. 30). Међутим, концентрација капитала која је остварена у Србији не омогућава јачање и дисперзију малог и средњег капитала, а тиме и политичко артикулисање њихових интереса. Драган

Марковић има критички став према утицају глобализованог капитала на политику, као и на целокупни живот грађана широм света: „Систем лицемерне квазиплуралистичке демократије заснива се на владавини једног јединог неприкосновеног владара званог Капитал. Само што је врх глобалне власти и народа још даљи него национални, па се она још више однарођује“ (стр. 38). Користећи радове аутора критичке провенијенције из развијених западних земаља, као што је раније био Харолд Ласки, а у новије време Ноам Чомски, аутор изоштрава своје ставове, међу којима је и следећи: „Ни у међународним организацијама ни у билатералним односима нема стварне равноправности између малих и великих, неразвијених и развијених, колонија и колонизатора“ (стр. 38). Разочарање и замор грађана Србије рефлектује се кроз следећу оцену Марковића: „Технологија аутократске владавине готово се ни по чему не разликује у једнопартијском и вишепартијском систему, осим што се у вишепартијском систему мора водити рачуна о реаговању опозиције уколико она представља значајнију снагу“ (стр. 78).

Закључна размишљања Драгана Марковића односе се на реалност и будућност демократије у свету – она може да постане стварна уколико се децентрализују власништво капитала и стварна моћ коју он има, те његов утицај на институције. Колико је ово могуће у светлу светске економске кризе, концентрације капитала и принудне консолидације банака у САД, остаје отворено питање. Читаоци не морају да прихвате ставове Драгана Марковића, али ова књига подсећа да постоји грађанска свест о економским правима и слободама утемељеним у дугој пракси српског задругарства, као и новијој пракси радничког акционарства.